

REGISTERBLAD

Namn och datum: Magnus Martinsson (redigerat 17-2-1999)

Område av riksintresse för naturvård i Gotlands län

Områdesnummer: **NRO09052**

Områdesnamn: **KARLSÖARNA**

Kommun: Gotlands

Kartblad: 6I SO, Mittpunkt: 6I 0g 44

Areal: 2 106 ha varav 401 ha land och 1 705 ha vatten

Naturgeografisk region: 14 c Gotland

Kust/havsregion: IV - Egentliga Östersjön

Regionindelning för sjöar och vattendrag:

Agrara kulturlandskapsregioner:

Landskapsform: Slätt med lägre relativ höjd än 20 m. I området finns klintar med en relativ höjd som överstiger 20 meter.

Riksvärde

alvarmark, grottor, raukar, klintkust, strandvallar		fauna
odlingslandskap	naturbetesmark	flora
		fauna

Värdeområde: Karlsöarna är Östersjöns enda motsvarighet till Atlantens fågelberg, med tusentals par häckande sillgrissla och tordmule. Båda öarna är rika fågellokaler med flera sällsynta arter. Öarna är av mycket stort geologiskt och biologiskt värde. Öarna utgör ett par av Gotlands största alvarområden.

Lilla och Stora Karlsö har utnyttjats som betesmark under flera årtusenden. Karaktären på marken har inte ändrats mycket under denna långa tid. Båda öarna är mycket starkt präglade av extremt långvarigt bete.

Floran räknar omkring 450 arter. Flera växter är av reliktnatur med en till sin huvuddel sydlig utbredning. Karlsöarna hyser åldriga trädbestånd av ek och ask med en mycket rik epifytisk lavflora. Det finns goda möjligheter att bevara Karlsöarnas naturvärden.

Huvudkriterier:

A. Klippöar med fågelberg, grottor, raukar, klintkust, strandvallar och alvar.

B. Klintar, grottor, strandvallar med till största delen opåverkad geologi.

C. Förekomst av flera sällsynta och hotade kärleväxter, såsom t ex våradonis, karlsösallat, gullborste, gotlandsnunneört, hjorttunga, karlssösallat, kransborre, hjärtstilla, hylsnejlika, nässelsnärja och sälljordstjärna.

D. Mycket rikt fågelliv som hyser väldiga mängder sillgrissla och tordmule. Rik flora med växter av reliktnatur som till sin huvuddel har sydlig utbredning.

Stödkriterier: Storlek, mångformighet, kontinuitet, representativitet, raritet, nyckelområde, funktion.

Förutsättningar för bevarande: Vård och skötsel enligt naturreservatens skötselplan. Att områdenas karaktär av oexploaterad klippö bevaras. Värdet kan påverkas negativt av störningar från friluftsliv (och flygplan), bristande resurser för bemanning och skötsel.

Säkerställande: Klass 1-område i Länsstyrelsens sammanställning över områden med värdefull natur (Länsstyrelsen 1984).

Stora Karlsö och Lilla Karlsö är avsatta som naturreservat (1976 resp. 1978).

Området berör område av riksintresse för friluftsliv nr I 4 Gotlandskusten.

Ingår i Länsstyrelsens program för bevarande av natur- och kulturmiljövärden i odlingslandskapet (objekt nummer 32) och i nationell bevarandeplan för odlingslandskapet (objekt nummer 63-1, 6)

Karlsöarna är av regeringen föreslaget Natura2000-område.

Områdets huvuddrag:

Stora Karlsö

Berggrunden på den 246 ha stora ön utgörs av hård revkalksten. Denna har motstått vittringsprocesserna bättre än omgivande berggrund varför ön nu reser sig till betydande höjd över dessa. Klintsidorna är mycket höga och lodrätt stupande. Ön har varit utsatt för en intensiv vågpåverkan vilken kan studeras i bl a sällsynt välutvecklade strandvallar med bl a mycket grovt material. Den har också utmejslat en mängd grottor i klintarna. Av dessa kan Ancylogrottorna Stora Förvar och Jungfruhålet, båda 25 meter djupa, och Korphålet som är 21 meter djupt, omnämnas. Vid Östersjöns nuvarande nivå finns den 12 meter djupa Kristallgrottan. Vid Svarthällar finns välutbildade raukar. På Rojshajden finns tektoniskt betingade sprickor, vilka vid klintstupen gett upphov till klyftdalar och klyftgrottor. På Marmorbergets SV del finns ett utpräglat karstalvar. I en liten myr har pollenanalyser demonstrerat vegetationsutvecklingen.

Stora Karlsö har under seklerna fram till slutet av 1800-talet intensivbetats av utegångsfår. Detta har medfört att den ursprungliga skogen försvunnit och att betestålig vegetation utbredd sig. I och med att fåren togs bort 1884, har vegetationen givits möjlighet att återhämta sig, och ön uppvisar nu en intensiv blomprakt. Om våren lyser den gula våradonisen upp det i övrigt ännu vintergrå växttäcknet. Från mitten av maj och några veckor framåt svarar orkidéerna Adam och Eva och S:t Pers nycklar för den slösande rika färgprakten. Flera inslag i florans anses i likhet med våradonisen utgöra kvardröjande rester av den värmeälskande flora, som hade större utbredning under en varmare tidsperiod. Hit hör t.ex bergsskrabba, tovsippa, gullborste, stenmalört och karlsösallat.

Det mest anmärkningsvärda i fågellivet utgörs av alkfågelkolonierna i klintstupen. Här häckar ca 8 000 par sillgrisslor och 1 500 par tordmular. Dessutom häckar stora mängder grå- och silltrut och ejder samt tobisgrisslor, korp, rosenfink i många par, höksångare m fl arter. Här har också tillfälligt iakttagits en mängd mycket sällsynta fågelarter.

Ön uppmärksammades mycket tidigt på sin unika natur och fredades ideellt redan på 1880-talet. Härigenom utgör ön landets första naturskyddade område och genom sin ryktbarhet har den länge utgjort en av Gotlands mest välbesökta sevärdheter. Den besöks numera av ca 16 000 personer per år och båtförbindelser utgår sommartid ifrån Klintehamn.

Lilla Karlsö

Den 158 ha stora "Lillön" har en geologi som liknar "Storöns". De mycket höga klintarna, som kan följas runt hela ön, sätter sin prägel på berggrundsmorfologin. "Lillön" är 15 meter högre än "Storön"

och hyser mäktiga strandvallar, även på de högsta partierna. Det finns en mängd grottor på ön representerande olika bildningstider. Raukar är vanligare på "Lillön" än på "Storön". Här finns också flera anmärkningsvärda klyftdalar av vilka de största kallas Helveteshul, Janedi och Askrängi.

På "Lillön" har betesdriften upprätthållits kontinuerligt, på senare tid av en ålderdomlig gotländsk fårstam som kallas gutefår eller "hånnlambi". Hos dessa är baggar, tackor och t o m lammen behornade. Fårbetet har gett upphov till en beteshärdig vegetation. Bland rariteter kan omnämnas förekomst av hjorttunga och karlsösallat och rikliga bestånd av hjärtstilla, kransborre och hylsnejlika. Längs den S platakanten finns rester av en ålderdomlig lövskog. Här vittnar gamla askar, almar och ekar, med ofta flera hundra år på nacken, om hur öns ursprungliga skog tett sig.

Liksom på "Storön" finns också här kolonier av sillgrisslor och tordmular i branterna. Antalet är dock lägre. Här finns också stora kolonier av ejder och gråtrut. Bland häckfågeln i övrigt kan omnämnas skärpiplärka, storskrake, tobisgrissla och i branterna korp och kolonier av hussvala.

Ön kan under sommarsäsongen nås med fiskebåt från Klintehamn eller Djupvik. Det årliga besökarantalet uppgår till ca 3000 personer. På Lilla Karlsö finns representativa och välbevarade naturbetesmarker i form alvar med de vanligaste vegetationstyperna alvarhed av fårsvingelvar typ och alvarhed av hällmarkstyp. Art- och individrika växtsamhällen med arter som backtimjan, stenmalört, vildlin, gulkämpar, majviva, jordistel och sandmaskros. Här finns även de hotade arterna kransborre, honungsblomster, hylsnejlika och toppjungfrulin

Anmärkningar:

Referenser:

Gotlands kommun, 1995: *Vision Gotland 2010*.

Johansson, P., Artup, U., Fröberg, L., 1997: *Lavfloran på Lilla Karlsö*. –Länsstyrelsen i Gotlands län.

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1976: *Skötselplan för naturreservat Stora Karlsö*.

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1976: *Skötselplan för naturreservatet Lilla Karlsö*.

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1978: *Kungörelse om naturreservatet Lilla Karlsö* (09 FS 1978:15).

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1978: *Kungörelse om naturreservatet Stora Karlsö* (09 FS 1978:16).

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1984: *Värdefull natur på Gotland*.

Länsstyrelsen i Gotlands län, 1993: *Program för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturmiljövärden*.

Martinsson, M., Nordin, M., 1992: *Ängs- och hagmarker på Gotland. Del 3, Mellersta Gotland*. –Länsstyrelsen i Gotlands län.

Naturvårdsverket, 1996: *Nationell bevarandeplan för odlingslandskapet*. Stockholm.